
Revelatory Rationality and a Note

Mohammad Ali Abdollahi

---

1. Philosophers and the Value of Reason

Philosophers define themselves as lovers of wisdom and intellect. They revere reason, regarding it as the most precious human faculty, the only gem capable of ordering and regulating life in both theory and practice. Yet possessing reason does not, by itself, make one rational. A rational person is one who actualizes reason through reflective thought and purposeful action. Rationality, therefore, signifies the employment of reason in theoretical and practical domains. The distinction between theoretical and practical reason reflects different functions, not separate faculties within the human being.

---

2. Rationality in the Modern Age

Modern philosophers and thinkers have given rationality unprecedented prominence, claiming that the individual and social life of modern humanity are founded upon it. The modern human insists that the chief institutions of political, economic, and cultural existence arise from reason and collective intellect. For over four centuries, civilization has pursued this course, which, from several perspectives, represents progress. In material welfare and comfort, humanity's present condition surpasses that of previous centuries or even decades. Describing the achievements of modernity is easy; explaining the foundations of the rationality that produced them is far more complex.

---

3. Fundamental Questions on Rationality

While such observations may appear self-evident, deeper reflection gives rise to profound questions:

What is reason? What is rationality? Why should human beings employ reason? What defines a rational act, and by what criterion do we call something rational? Is the use of reason governed by a single model, or does it admit multiple forms? On what basis do we distinguish rationalities—secular, religious, instrumental, empirical, communicative, critical, or revelatory? Are these differences grounded in their sources, or in their functions?

---

4. The Nature and Foundations of Revelatory Rationality

Philosophers and theologians have provided diverse answers to these questions, each rooted in particular presuppositions. *Revelatory rationality* is no exception. Before outlining its foundations, a descriptive—if not essential—definition is required.

The compound term *revelatory rationality* is as difficult to define precisely as rationality itself; thus, an operational definition proves more illuminating. *Revelatory rationality* denotes the employment of reason in theory and practice under the illumination of divine revelation. Reason treads its intricate path in the light cast by revelation, thereby attaining perfection. Besides its ontological and epistemological premises, this concept implies that reason, by its own inner logic, recognizes its dependence on revelation in several domains:

(a) The Domain of Understanding and Comprehension

Human beings endowed with reason seek in practice to discern good from evil. Reason perceives, for instance, that justice is good and must be enacted—but what is justice? Commonly defined as placing everything in its proper place, justice presupposes knowledge of what each thing truly is and where it belongs. Reason realizes its incapacity to know the inner reality and proper position of things and thus acknowledges its need for revelation.

(b) The Domain of Protest

Were God neither to reveal His word nor to send messengers, humankind would have grounds for protest: If the Creator had made humankind eternal and inquisitive, yearning for connection yet ignorant of many truths, why then did you not send guidance? Religious teachings affirm that the rational human possesses the right to such protest (*ihitijāj*) before God.

(c) (ooooooooo ii oodhhhhHHHHHHHHHHhhhhhhHHh)

Having recognized revelation's necessity and the mission of divine messengers, reason does not take independent exertion in reasoning—within the light provided by revelation. In this mode, reason achieves its full actualization only through revelatory illumination. Herein lies the essence of *revelatory rationality*: reason perfected through revelation, capable of issuing judgments in moral, political, economic, and juridical spheres.

5. Ontological, Epistemological, and Anthropological Foundations

As a framework for human salvation, revelatory rationality rests upon three principal foundations: ontological, epistemological, and anthropological.

From an **ontological** standpoint, the proponent of this view refuses to confine being to matter alone. Existence comprises both the natural and the metaphysical realms. To reduce being to matter entails a truncated worldview that in theory produces atheistic philosophy and in practice fosters secularism—an outlook incompatible with revelatory rationality.

From an **anthropological** perspective, one who regards death as the ultimate end of life cannot authentically embrace revelatory rationality's teaching about human existence or socio-political responsibility. Revelation states that "man tastes death," yet in truth it is man who causes death to die, not death that ends him. This elevated conception of humanity and mortality arises from a distinct theological anthropology to which unaided reason cannot attain.

Revelatory teachings about being in general and the human being in particular—the summit of existence—offer insights under whose light reason truly blossoms. Reflecting on existence and rejecting its confinement to sensory reality, reason infers the presence of an eternal, necessary Creator. The ordered complexity of existence cannot reasonably be attributed to chance but must be the act of a divine source. Consequently, reason humbly praises God. Having established that all existence is the creative act of the Divine, reason affirms God's engagement with the world through revelation. The data of revelation serve as guiding lights for reason in both theory and practice, empowering it to direct the moral and social life of humankind.

A Note: On the State of Scholarly Journals

Having served three years as Editor-in-Chief of the *Journal of Philosophy of Religion*, the author offers a critical reflection upon concluding his tenure.

The current operation of scientific and research journals—at various levels (A, B, and C)—has little genuine impact on advancing intellectual inquiry. The principal causes include the following:

- (a) Scholarly work has become subordinate to bureaucratic regulations that, designed to organize journals, in reality stifle qualitative research.
- (b) These directives have reduced editors to administrative executors—assigning reviewers rather than guiding intellectual discourse—thus stripping the position of its scholarly significance.

- (c) The peer-review process has deteriorated into repetitive clichés, urgently requiring structural reform.
  - (d) Faculty evaluation in Iran relies predominantly on quantitative criteria, transforming journals into instruments for promotion rather than mediums for true research progress.
-

Recommendations

1. The Ministry of Science should grant scholarly journals institutional independence, allowing editorial appointments, board selection, and evaluation to occur autonomously—even when affiliated with universities.
  2. The appointment of editors must follow rigorous academic standards, granting them sufficient authority and professional autonomy to act on scholarly judgment rather than bureaucratic procedure.
  3. Academic journals should fulfill their proper function—publishing the finest research of scholars and professors—a goal rarely achieved under current conditions.
-

Closing Prayer

O Lord, make the end of our affairs one in which You are pleased and we are saved.

عقلانیت و حیانی و ذکر یک نکته

محمد علی عبداللہی

۱. فیلسوفان خود را دوستدار حکمت و خرد می دانند، عقل را می ستایند، بسیار محترم اش می شمارند به این دلیل که عقل تنها گوهری در انسان است که می تواند کار او را در نظر و عمل به سامان کند. انسان به صرف بهرمندی از قوه عقل، عاقل نامیده نمی شود بلکه عاقل کسی است که بتواند عقل خود را در مقام نظر و عمل به کار گیرد. عقلانیت نیز به همین معنا است. عقلانیت یعنی به کار گیری عقل در نظر و عمل. تقسیم عقل هم به عقل نظری و عملی از باب تقسیم شیئی به کارکرد آن است و گرنه انسان در خود دو عقل ندارد.

۲. آنچه در روزگار ما بیش از پیش عقلانیت را در کانون توجه فیلسوفان و صاحبان تفکر قرار داده این ادعا است که حیات فردی و اجتماعی انسان در عصر جدید بر پایه عقلانیت استوار شده است. ادعای انسان دوره جدید این است که برای اداره حیات فردی و جمعی خود نهادهای مهمی چون سیاست، اقتصاد و مانند آن را بنا نهاده است. اداره جنبه های مختلف زندگی فردی و جمعی خود را بر پایه عقلانیت و خرد جمعی استوار کرده است. انسان بیش از چهار سده است که به چنین کاری مشغول است. از منظرهای مختلف چنین کاری پیشرفت به حساب می آید. از نظر رفاه و تن آسایی وضع بشر امروز با چند سده پیش بل چند دهه پیش قابل قیاس نیست. وصف دست آوردهای بشر در عصر جدید کار چندان دشواری نیست.

۳. مطالب بالا در آغاز واضح و روشن به نظر می رسند اما پس از تأمل پرسش های بسیار دشواری رخ می نماید. عقل چیست؟ عقلانیت چیست؟ چرا باید انسان عقل خود را اساسا به کار گیرد؟ کار عقلانی چگونه کاری است؟ بر پایه چه معیارهایی کاری را عقلانی می نامیم؟ آیا به کار گیری عقل تنها از یک الگو پیروی می کند یا الگوهای بسیاری وجود دارد؟ تقسیم عقلانیت به انواع و اقسام مختلف از قبیل سکولار، دینی، ابزاری، عرفی، ارتباطی، انتقادی، و حیانی و مانند آن به چه اعتبار است؟ آیا این تقسیم ها به لحاظ منابع عقلانیت است یا به لحاظ کارکردهای مختلف آن؟

۴. فیلسوفان و الهی دانان پاسخ های مختلفی به پرسش های پیش گفته داده اند. نکته مهم این است که تمام این پاسخها بر یک سلسله مبانی خاصی استوار است. عقلانیت و حیانی نیز از این قاعده مستثنا نیست. پیش از آنکه به پاره ای از مبانی عقلانیت و حیانی اشاره کنم باید تعریفی - اگر نه حقیقی دست کم توصیفی یا شرح الاسمی - از آن به دست دهیم. تعریف ترکیبی "عقلانیت و حیانی" مانند تعریف خود عقلانیت کاری به غایت دشوار است. در چنین جایی که تعریف متعذر یا متعسر است تعریف به کار برد می تواند راه گشا باشد. عقلانیت و حیانی یعنی به کار گیری عقل در مقام نظر و عمل در پرتو وحی. عقل راه پر پیچ و خم خود را در پرتو نوری که وحی بر آن می تاباند، می یابد و به فعلیت می رسد. چنین ادعایی افزون بر مبانی و مبادی هستی شناختی و معرفت شناختی نشان می دهد که عقل به ادله ای که خود اقامه می کند در چند مقام به وحی نیاز مند است:

الف) مقام درک و فهم

انسان که از عقل و خرد بهره می برد تلاش می کند در مقام عمل خوب و بد را تشخیص دهد. برای نمونه عقل درک می کند که عدل خوب است و باید به عدالت رفتار کرد. عدل اما چیست؟ عدل، بنا بر تعریف پذیرفته شده، وضع هر چیزی است در موضع اش.

اما موضع اشیاء کجا است؟ اساسا ذات شیئی چیست؟ عقل درک می‌کند که شیء آفرین می‌داند ذات شیء و جای شیء کجا است. بنابراین عقل نیاز خود را به وحی درک می‌کند.

ب) مقام احتجاج

اگر خداوند انزال وحی و ارسال رسول نمی‌کرد انسانها علیه او احتجاج می‌کردند که چرا وحی نفرستادی؟ انسان عاقل - بنا بر تعالیم دینی - آزاد است که علیه خداوند احتجاج کند و بگوید ای خدایی که عالم را آفریدی، انسان را ابدی و نامیرا خلق کردی، انسانی که می‌خواهد با همه چیز در ارتباط باشد و از همه چیز سر درآورد ولی بسیاری از چیزها را نمی‌داند و می‌فهمد که نمی‌داند، پس چرا راهنما نفرستادی؟.

ج) مقام اجتهاد

عقل پس از تشخیص ضرورت وحی و ضرورت ارسال رسولان در پرتو روشنایی و نور وحی دست به اجتهاد می‌زند. گویی عقل در پرتو وحی به فعلیت خود دست می‌یابد. و همین معنای عقلانیت و حیانی است. عقل در پرتو وحی به مقام اجتهاد می‌رسد. در این صورت می‌تواند حکم سیاسی، اقتصادی، حقوقی و مانند آن صادر کند.

۵. عقلانیت و حیانی به منزله راه بردی برای سعادت انسان بر یک سلسله مبانی استوار است. این مبانی بیشتر هستی‌شناختی، معرفت‌شناختی و انسان‌شناختی‌اند. برای نمونه شخص قایل به عقلانیت و حیانی از نظر هستی‌شناختی، جهان را در ماده منحصر نمی‌کند. هستی را اعم از طبیعت و ماده می‌داند. کسی که هستی را به ماده تحویل می‌برد نتیجه هستی‌شناسی و جهان‌بینی تحویل‌گرایانه او به لحاظ نظری بی‌گمان فلسفه‌ی الحادی است و به لحاظ معرفتی و عملی نیز سکولاریزم. چنین کسی از اساس نمی‌تواند به عقلانیت و حیانی باور داشته باشد.

از بعد انسان‌شناختی نیز کسی که انسان را فانی می‌داند و مرگ را پایان حیات او می‌پندارد نمی‌تواند به تعالیم عقلانیت و حیانی در باره انسان و حیات اجتماعی - سیاسی‌اش باور داشته باشد. بنا بر تعالیم و حیانی انسان مرگ را می‌چشد و در واقع اوست که مرگ را می‌میراند نه مرگ او را. این نگاه متعالی به انسان و مسئله خطیر مرگ بر نوع خاصی از انسان‌شناسی استوار است. عقل به تنهایی ممکن نبود به چنین افکاری دست یابند. تعالیم و حیانی در باب هستی به صورت کلی و انسان به صورت خاص که سرآمد هستی است، بینشی خاص به دست می‌دهد که در پرتو این بینش عقل انسان شکوفا می‌شود.

عقل پس از تامل در باب هستی و نفی انحصار هستی در حس می‌تواند خدای ازلی و ابدی را اثبات کند. هستی در تمامیت خود و جهان با همه شگفتی و پیچیدگی‌هایش نمی‌تواند نتیجه اتفاق و صدفه باشد. کار خدای خالق است. در این صورت عقل در پیشگاه خدا خضوع می‌کند و خداوند را می‌ستاید. بر پایه چنین نگاهی، عقل پس از اثبات اینکه هستی در تمامیتش آفریده و فعل خداوند است، دخالت خداوند را از طریق وحی در جهان اثبات می‌کند. داده‌های و حیانی چون چراغی پیش پای عقل را روشن می‌کنند تا بتواند در نظر و عمل هدایت جامعه بشری را بعهده گیرد.

ذکر یک نکته: نگارنده این سطور به مدت سه سال سردبیر مجله فلسفه دین - همین مجله پیش رو - بودم. اکنون این آخرین

شماره است. تجربه بنده در این سه سال این امکان را به دست می‌دهد که به نکته‌ای از جنس آسیب‌شناسی اشاره کنم: آنچه اکنون در مجله‌های علمی - پژوهشی با درجه‌های مختلف (الف - ب - ج) در جریان است، چندان تأثیری در پیشبرد امر مهم پژوهش ندارد. چند دلیل می‌توان به اختصار نوشت:

الف) امر مهم پژوهش اکنون تابعی است از متغیرهای (بخوانید آیین نامه‌های) پیشینی‌ای که بر مجله‌های علمی - پژوهشی حاکم است. پای آیین نامه‌ها هرچند برای به سامان کردن مجلات به میان آمده است اما همین‌ها دست کم یکی از موانع رشد کیفی پژوهش‌اند.

ب) آیین نامه‌ها و مقررات نقش سردبیر را در حد یک مجری مقررات فروکاسته است. کار سردبیرها اکنون در عمل تنها به دیدن عنوان مقاله، خواندن چکیده و تعیین دو داور محدود شده است. چنین کاری نه تنها علمی نیست که حتی نمی‌توان آن را مدیریت علمی پژوهش هم نامید.

ج) فرایند داوری و اساسا کار داوری در عمل به کلیشه‌هایی نخ نما بدل شده است. بازنگری در ساز و کار داوری مقالات بسیار ضروری است.

د) آیین نامه های سنجش علمی استادان در ایران بر اساس یک سلسله آیین نامه‌هایی صورت می‌گیرد که بیشتر جنبه کمی دارند. همین نکته سبب شده مجله‌ها به ارتقا نامه استادان تبدیل شود. عطش چاپ مقاله در مجله‌های علمی - پژوهشی گریبان استادان را گرفته است. دلیل اصلی آن معیارهای کمی ارزیابی استادان است.

پیشنهاد من این است که:

نخست: وزارت علوم باید برای مجلات شأن مستقلی قایل شود به این معنا که مجلات هرچند به دانشگاه یا مرکزی علمی خاصی استناد دارند اما سازوکار انتخاب سردبیر ، اعضای هیات تحریریه، ارزیابی علمی مجله به صورت مستقل صورت گیرد. دوم: در انتخاب سردبیر سخت گیری لازم هم به لحاظ معیارهای علمی - تخصصی وهم به لحاظ پیشینه کاری و تجربه صورت گیرد. در مقابل به سردبیر اختیار تام و امتیاز های علمی داده شود. در این صورت سردبیر می‌تواند گامی علمی ونه آیین نامه‌ای در قلمرو تخصصی خود بردارد.

سوم: محصول مجله‌های علمی پژوهشی باید نتیجه بهترین کارهای پژوهشی استادان و دانشمندان باشد. وضع کنونی چنین امر مهمی را منعکس نمی‌کند.

خدایا چنان کن سرانجام کار

تو خشنود باشی و ما رستگار

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی